

УДК 81'373

Вінницький І. – ст. гр. МБ-21

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

РЕПРЕСОВАНА ЛЕКСИКА: ЛІНГВОЦИД ЯК СТРАТЕГІЯ СТИРАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Науковий керівник: канд. наук з соц ком., доцент Мацюк Г.Р.

Vinnitskui I. MB-21

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

REPRESSED LEXIS: LINGUICIDE AS A STRATEGY FOR ERASING NATIONAL MEMORY

Supervisor: Matsiuk Halyna

Ключові слова: лінгвоцид, репресована лексика, мовна ідентичність.

Keywords: linguicide, repressed lexis, language identity.

Процес формування національної ідентичності нерозривно пов'язаний із мовою як основним носієм культурного коду. Проте історія української мови у ХХ столітті – це не лише еволюція літературних форм, а й хроніка систематичного «внутрішнього лінгвоциду». Це явище полягало не у відкритій забороні, а у штучній деформації мовної структури, де лексичне багатство нищилося заради уніфікації з імперськими стандартами. Репресована лексика стала одним із головних об'єктів цієї стратегії, спрямованої на стирання національної пам'яті.

Однією з найпідступніших технік було знищення української синонімії. Мета репресій полягала в тому, щоб залишити лише одне слово для кожного поняття – те, яке максимально співзвучне з російським відповідником. Наприклад, для позначення лінії горизонту українська мова має унікальний ряд: обрій, небокрай, видноколо, виднокрай, кругозір, крайнебо. В офіційних словниках радянської доби всі ці слова, крім «горизонт», маркувалися як застарілі або діалектні. Це позбавляло мову об'ємності та робило її легкою для калькування.

Найбільш агресивно репресували наукову та технічну термінологію 1920-х років. Українські вчені прагнули створити прозору за змістом номенклатуру з народним корінням, що робило науку доступною. Проте імперська логіка вимагала єдиного термінологічного простору. Питоме слово «важіль» замінювали на «ричаг», «свердло» на «сверло», а «відсоток» послідовно витіснявся «процентом». Навіть геометрія зазнала втручання: назви ліній «позема» (горизонталь) та «прямовисна» (вертикаль) були повністю викреслені на користь латинізмів.

Побутова лексика, як найпотужніший носій родинної пам'яті, зазнала не меншого тиску. Слова «світлина», «летовище», «філіжанка», «краватка» маркувалися як «націоналістичні вигадки». Замість них впроваджувалися штучні кальки або запозичення, спільні з російською мовою. Це розривало тяглість поколінь, адже діти поступово переставали розуміти мову своїх дідів, вважаючи її «неправильною» або «сільською».

Репресували не лише корені слів, а й граматичний скелет мови. Специфічні українські конструкції на кшталт «мені бракує часу» витіснялися формою «у мене немає часу». Силоміць впроваджувалися неприродні для української фонетики активні

дієприкметники («читаючий», «працюючий»), що робило мовлення важким і неоковирним. Це створювало хибне враження про «неповноцінність» української мови для високих стилів спілкування.

Отже, сьогоденне повернення репресованої лексики – це не спроба жити минулим, а акт деколонізації свідомості. Використання слів «виш», «часопис», «слухавка», «добродій» відновлює природний імунітет культури. Це шлях до інтелектуальної незалежності, де мова перестає бути об'єктом зовнішнього редагування і стає живим простором свободи. Відновлення вилучених пластів лексики – це повернення нації її справжнього голосу, який неможливо заглушити жодними ідеологічними цензурами.

Література:

1. Шевельов Ю., Масенко Л. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941). – Чернівці : Рута, 1998. – 207 с.
2. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я». – Київ : Академія, 2001. – 233 с.
3. Масенко Л. Мова і суспільство: постколоніальний вимір. – Київ : Академія, 2004. – 164 с.
4. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей). – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. – 331 с.